

Sygn. akt II CSK 182/15

POSTANOWIENIE

Dnia 17 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Kozłowska (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Irena Gromska-Szuster

w sprawie z powództwa M. S.
przeciwko Aeroklubowi w O.
o ustalenie nieważności uchwały,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 17 marca 2016 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od postanowienia Sądu Apelacyjnego
z dnia 2 września 2014 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 22 maja 2014 r., sygn. [...] i przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 22 maja 2014 r. Sąd Okręgowy w K. odrzucił pozew M. S. przeciwko Aeroklubowi Ostrowskiemu w O. o ustalenie nieważności uchwały Walnego Zgromadzenia Aeroklubu o z dnia 6 kwietnia 2014 r. utrzymującej w mocy orzeczenie Sądu Koleżeńskiego orzekającego wobec powoda upomnienie za działanie na szkodę pozwanego Stowarzyszenia. Sąd Okręgowy wskazał, że ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. prawo o stowarzyszeniach (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r., Nr 79, poz.855 ze zm.) nie zawiera przepisów, z których wynikałaby dopuszczalność wytaczania przed sądem powszechnym przez członka stowarzyszenia powództwa o uchylenie lub stwierdzenie nieważności uchwał organów stowarzyszenia. Wskazał, że orzecznictwo wyjątkowo dopuszcza drogę sądową w razie kwestionowania uchwał dotyczących kwestii fundamentalnych, jaką jest kwestia wykreślenia członka. Zaskarżona uchwała dotyczy orzeczenia Sądu Koleżeńskiego, które miało wpływ na odwołanie powoda z funkcji członka zarządu, powód pozostał jednak członkiem pozwanego, w tym więc stanie rzeczy ingerencja sądu oznaczałoby zbyt szeroką kontrolę działalności stowarzyszenia przez sąd; zgodnie z przepisami powołanej ustawy organem nadzorczym stowarzyszenia jest starosta. Niedopuszczalność drogi sądowej prowadziła zatem do odrzucenia pozwu.

Zażalenie powoda na to postanowienie Sąd Apelacyjny oddalił postanowieniem z dnia 2 września 2014 r., dzieląc ustalenia faktyczne jak i ich ocenę prawną. Wskazał nadto, że podniesiona w zażaleniu okoliczność, iż uchwała stanowiąca podstawę pozwu godzi w dobra osobiste powoda, nie mogła stać się przedmiotem osądu w postępowaniu zażaleniowym z uwagi na to, że została podniesiona w raz pierwszy w postępowaniu zażaleniowym. Przedmiotem postępowania przed Sądem pierwszej instancji było ustalenie nieważności uchwały i Sąd pierwszej instancji nie mógł odnieść się do ewentualnego roszczenia o ochronę dóbr osobistych powoda, skoro powództwo w tym zakresie nie zostało sformułowane. Powód wskazując na naruszenie dóbr osobistych rozszerzył żądanie pozwu i tym samym zmienił żądanie na etapie postępowania zażaleniowego, co musiało prowadzić do oddalenia zażalenia.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Apelacyjnego, powód zarzucając naruszenie art. 199 § 1 pkt 1 k.p.c. domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania. Skarżący podniósł, że Sąd nie uwzględnił, iż już w pozwie wskazywał, że uchwała z 6 kwietnia 2014 r. narusza jego dobra osobiste w postaci czci, został bowiem ukarany za czyn, którego nie popełnił oraz w okolicznościach świadczących o swoistej odpłacie za to, że spowodował odwołanie poprzedniego prezesa zarządu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. - Prawo o stowarzyszeniach (t.j. Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855 ze zm.) nie przewiduje powództwa członka o uchylenie lub stwierdzenie nieważności albo ustalenie nieistnienia uchwał władz stowarzyszenia. W jej przepisach nie ma uregulowań podobnych do art. 249, 252, 422 i 425 k.s.h. lub art. 42 prawa spółdzielczego, nie ma też odesłania do stosowania odpowiednio przepisów tych innych ustaw, stąd też przyjmuje się, że racjonalny ustawodawca taką możliwość wyłączył (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 2005 r., III CZP 75/04, OSNC z 2005 r., nr 11, poz.188). Podstawy do zakwestionowania przez członka konkretnych uchwał organów stowarzyszenia nie stanowi też art. 29 prawa o stowarzyszeniach, przewiduje on bowiem szczególny tryb sprawowania nadzoru publicznoprawnego nad działalnością stowarzyszenia. Różnorodność środków nadzorczych, legitymacja do ich wdrażania oraz stopień możliwej ingerencji w działalność stowarzyszenia wskazuje na odmienny charakter tego nadzoru w porównaniu do innych korporacji prywatnoprawnych, zmierzający do zapewnienia prawidłowości działalności stowarzyszenia z punktu widzenia ochrony interesu publicznego. Co do zasady trafne jest więc stanowisko Sądu, że nie jest dopuszczalna droga sądowa dla powództwa członka stowarzyszenia, kwestionującego uchwałę organu stowarzyszenia, o ile powództwo takie miałoby za podstawę prawną wskazane przepisy prawa o stowarzyszeniach i dodać należy, że przy takiej podstawie prawnej droga sądowa byłaby wyłączona również wówczas gdyby uchwała dotyczyła członkostwa skarżącego (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 2005 r., III CZP 75/04, i z dnia 3 grudnia 2003 r., III CZP 93/03, OSNC

2005, nr 2, poz. 23). Nie oznacza to jednak pozbawiania członka stowarzyszenia wszelkiej ochrony, co dostrzegły Sądy obu instancji wskazując jednak, że ochrona ta, w postaci otwarcia się drogi sądowej, przysługuje tylko przed bezzasadnym wykluczeniem. U podstaw tego poglądu leży niebudzące już ani w nauce ani w orzecznictwie stanowisko, że przez nabycie członkostwa w stowarzyszeniu nawiązuje się między tymi podmiotami stosunek członkostwa mający charakter cywilnoprawny, co prowadzi do wniosku o przysługiwaniu mu ochrony na gruncie prawa cywilnego. Wskazać jednak należy, że skoro z nawiązanego stosunku członkostwa wynikają dla członka tak prawa organizacyjne przewidziane w ustawie i statucie, jak i prawa majątkowe, a wiążąc je w funkcjonalne zestawy można stwierdzić występowanie w stosunku członkostwa praw podmiotowych bezwzględnych i względnych, te zaś mogą być majątkowe i niemajątkowe, to nie budzi wątpliwości, że ochronie podlega nie tylko samo członkostwo (jego utrata), ale i wynikające ze stosunku członkostwa prawa podmiotowe. Tak więc członkowi stowarzyszenia przysługuje ochrona nie tylko przed bezpodstawnym wykluczeniem z organizacji ale i ochrona innych jego praw wynikających ze stosunku prawnego członkostwa (dotyczących członkostwa). Ochronę tę członek stowarzyszenia może zrealizować na zasadach ogólnych tj. na podstawie art. 189 k.p.c. (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2015 r. III CZP 27/15, OSNC z 2016 r., nr 3, poz.31). Zgodnie z tym przepisem, ten kto ma w tym interes prawny, może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa. Tak więc, jeżeli uchwała organu stowarzyszenia ingeruje w prawa podmiotowe członka, powództwo mające podstawę w art. 189 k.p.c. jest dopuszczalne.

Powód w pozwie domagał się ustalenia nieważności uchwały Walnego Zgromadzenia pozwanego z dnia 6 kwietnia 2014 r. W uzasadnieniu pozwu wskazywał m.in., że uchwała narusza jego dobra osobiste i powoływał się na dopuszczalność powództwa z art. 189 k.p.c. dla ochrony naruszonych dóbr. Ta forma ochrony dóbr osobistych nie nasuwa wątpliwości (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 sierpnia 1974 r. I CR 1974 r., OSP 1977/10/161, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 marca 1991 r. III CRN 28/91, a także uchwałę z dnia 22 września 1995 r. III CZP 118/95, OSNC z 1996,

nr 1, poz. 7). Nie budziła też w orzecznictwie wątpliwości dopuszczalność drogi sądowej dla zrealizowania przez członka stowarzyszenia ochrony dóbr osobistych naruszonych przez tę organizację w toku jej działalności (por. uzasadnienie uchwały III CZP 75/04), co wiąże się z oparciem tej ochrony na konstrukcji prawa podmiotowego, niemajątkowego, o charakterze bezwzględny. Oznacza to powszechny, obciążający wszystkie inne podmioty obowiązek nieingerencji w określoną sferę podmiotu uprawnionego, niewkraczania w sferę jego uprawnień. Bezwzględny charakter prawa osobistego oznacza, że potencjalne roszczenia ochronne kierowane są przeciwko każdemu, kto bezprawnie narusza chronione prawo. Z chwilą, gdy taki ogólny zakaz zostanie pogwałcony, między osobą naruszającą zakaz a osobą uprawnioną nawiązuje się stosunek prawny, w ramach którego uprawniony może wystąpić z odpowiednimi roszczeniami. Osobą naruszającą zakaz, a więc sprawcą, może być osoba prawna, nie wyłączając stowarzyszenia.

W odniesieniu do sposobu – w ramach powództwa o ustalenie – oczekiwanej przez powoda ochrony, przypomnieć można stanowisko Sądu Najwyższego wypowiedziane w uzasadnieniu powołanego wyżej wyroku z dnia 30 sierpnia 1974 r., a także w wyroku z dnia 13 listopada 2014 r. V CSK 29/14 (OSP 2016/3/28), że jeżeli dla pokrzywdzonego samo ustalenie bezprawności zachowania pozwanego stanowiłoby wystarczającą satysfakcję, wyrok może ograniczać się do ustalenia naruszenie dobra osobistego. W okolicznościach sprawy, według twierdzeń powoda, do naruszenia dóbr osobistych doszło przez wydanie uchwały (a więc uchwały bezprawnej), stąd też powód w pozwie domagał się ustalenia jej nieważności. Decyzja co do sposobu ochrony, a więc nie tylko w zakresie wyboru rodzaju powództwa ale i w ramach tego powództwa określenie konkretnego środka ochrony, niewątpliwie należy do podmiotu, którego dobra zostały naruszone. Jeżeli ustalenie nieważności uchwały z podanej przyczyny jest dla powoda środkiem właściwym, a nie budzi w wątpliwości, że uchwała wpływa na treść stosunku prawnego łączącego go z pozwanym, powództwo o uchylenie bezprawnej uchwały jako środek ochrony dóbr osobistych nie jest, co do zasady, wykluczone.

Stanowisko Sądu, że w odniesieniu do żądania powoda droga sądowa jest niedopuszczalna jest zatem nietrafne.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

jw

eb